

НАШІ КОНСУЛЬТАЦІЇ

ЧИ МОЖЕ КИЛИМ ЛІТАТИ?

ХАЛІНОВСЬКА
Людмила Анатоліївна,

кандидат філологічних наук,
науковий співробітник відділу
граматики та наукової термінології
Інституту української мови НАН
України,
вул. М. Грушевського, 4, м. Київ,
01001
E-mail: lhalinovska@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5156-2896>

Liudmyla
KHALINOVSKA,

Candidate of Philological Sciences,
Research Fellow, Department
of Grammar and Scientific
Terminology, Institute of the Ukrainian
Language of National Academy of
Sciences of Ukraine,
4 Hrushevskiy St., Kyiv 01001, Ukraine
E-mail: lhalinovska@gmail.com

Мрії людей швидко переміщуватися у просторі втілені в казках та чарівних історіях. В українському фольклорі є оповідки про *килим-самоліт*. Їх запозичено зі східних (арабських і перських) казок («Тисяча та одна ніч»), відомі вони й у літературі Близького Сходу.

У різних текстах неоднаково пишуть вигаданий літальний об'єкт: *килим-самоліт*, *летючий килим*, *літайкилим(-ок)*, *лети-килим*, *килим-літак*.

В українському фольклорі килим-самоліт є у казках «Чарівні люстерко, килим і яблучко», «Віщій сон», «Зачарована королева», «Казка про жабу і багатиря», «Царівна-жаба» тощо. Про такий «літальний апарат» читаємо в «Енеїді» І. Котляревського: царю Латину троянці дарують «килим-літак», скатертину-самобранку, сап'янці-самоходи:

Се килим-самольот чудесний,
За Хмеля виткався царя,
Літа під облака небесні,
До місяця і де зоря;
Но можна стіл ним застилати,
І перед ліжком простилати,
І тарадайку закривать.
Царівні буде він в пригоду,
І то найбільш для того году,
Як замуж прийдеться давать⁸.

Поширений він у творах сучасних українських письменників: у повісті-казці Р. Росицького «Килим-літак майстра Буркуна», добірці оповідань для дітей В. Сухомлинського «Шматок хліба»: *«Якби я мав килим-літак, полетів би за море, опустився б у горах, знайшов би дивовижну квітку. Я б зібрав її насіння і привіз би додому. Роздав би усім людям по насінинці, щоб у всіх виросла чудова квітка, щоб не було жодної хворої людини»*. Килим-самоліт можна побачити також в одному з анімаційних мультфільмів студії «Київнаукфільм» – «Як козаки мушкетерам допомагали» (1979 р., режисер В. А. Дахно, серія «Все про козаків»). Сьогодні в Україні є назва циклу дитячих казок «Літай-килим. Казки народів світу», започаткована видавництвом «Клуб сімейного дозвілля» (Харків) у 2017 р.

Словники української мови фіксують різні назви, зокрема: *килим-самоліт* – чарівний килим, що сам може літати, переносючи персонажів казки в будь-яке місце. – *Найчастіше, пам'ятаю, любила я слухати про килим-самоліт* (Словник української мови: В 11-ти т. [Ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. Київ: Наук. думка, т. IV, 1973, с. 149; Словник української мови: В 20-ти т. [Гол. ред. В. М. Русанівський]. т. VII. Київ: Наук. думка, 2016, с. 55; Великий тлумачний словник сучасної української літературної мови [Укл. і гол. ред. В. Т. Бусел]. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005, с. 537).

На нашу думку, не можна паралельно вживати складні слова *килим-самоліт* і *килим-літак*, адже останнє не є «прототипом» сучасного літального апарата. У назві *килим-самоліт*

⁸ Цитуємо за: <https://proridne.org/Іван%20Котляревський%20Енеїда/4.html>

означальний займенник *сам(о)* вказує на те, що чарівний килим літає самостійно, без сторонньої допомоги та якихось спеціальних технічних засобів і керований силою думки. Точнішею є назва *літайкилим(-ок)*, утворена за допомогою дієслова наказового способу та іменника, що не суперечить нормам української мови, адже за цим зразком утворено багато українських (козацьких) прізвищ, пор., *Підкуймуха, Непийвода, Нечуйвітер*.

Отже, замість слова *килим-самоліт* рекомендуємо вживати мотивованішу назву *літайкилим(-ок)*.

ЧИ ВАРТО ВІДКРИВАТИ ВОГОНЬ?

ДІЛЬНА

Оксана Андріївна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри гуманітарної освіти Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; вул. Огієнка, 18а, Львів, Львівська область, 79007
E-mail: dilnamartynyak@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7798-7374>

Oksana

DILNA,

PhD in Philology, Docent of the Humanities Education Department of Lviv Regional Institute of Post-Diploma Pedagogical Education; Ohienka St., 18a, Lviv, Lviv region, 79007
E-mail: dilnamartynyak@gmail.com

Сучасне публічне мовлення дуже швидко реагує на зміни в житті суспільства, активізуючи окремі пласти лексики (приміром, терміносистеми), висуваючи на перший план другорядні значення слова, надаючи слову нового значення, використовуючи стилістично марковані лексеми тощо. Простежити ці мовні зміни можемо, насамперед, у мовленні журналістів на шпальтах газет і на телеекранах.

Сьомий рік поспіль випуски новин на різних телеканалах починаються здебільшого з відомостей про воєнні дії на сході України. Послугуючись військовою термінологією, журналісти часом вдаються до недоречних кальок з російської мови. Наприклад, активно побутує словосполучення *відкривати вогонь*.